

ANTIKORUPCINIŲ PRIEMONIŲ VADOVAS VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ SRITYJE. METODINĖS REKOMENDACIJOS

2019-09-30

Korupcinės veikos priklauso ypatingai latentinių nusikaltimų grupei, jose nėra šalies, kuri pateiktų skundą, todėl, skaidrinant viešųjų pirkimų procesą, būtina išgryninti ir įgyvendinti antikorupcines priemones.

Korupcija viešuosiuose pirkimuose paprastai egzistuoja dėl šių priežasčių: dėl netinkamai reglamentuoto pirkimo proceso, dėl netinkamai organizuoto pirkimo proceso, dėl kontrolės nebuvimo arba dėl vienos ar abiejų viešojo pirkimo šalių korupcinių motyvų.

Nors Bendrovėje veikia 2019-02-01 įsakymu Nr.VTA-I-39 priimta „UAB „Vilniaus vandenys viešųjų pirkimų politika“, kurioje įtvirtinti visi esminiai antikorupciniai principai: atsakomybė, sąžiningumas, skaidrumas, konfidencialumas, viešųjų ir privačių interesų vengimas bei vidaus kontrolės sistema, siekiant toliau skaidrinti viešųjų pirkimų procesą, pirkimų sampratą reikia išplėsti, viešąjį pirkimą traktuojant ne tik kaip pirkimų procedūrų organizavimą ir vykdymą, bet analizuojant plačiau, tikslinga suskirstyti į kelis pagrindinius etapus:

- I. Poreikių formavimas.
- II. Pirkimų planavimas.
- III. Pirkimų procedūrų organizavimas ir atlikimas.
- IV. Pirkimų procedūrų kontrolė.
- V. Sutartinių įsipareigojimų vykdymo kontrolė.

I. POREIKIŲ FORMAVIMAS

Galima situacija, kai prekių, paslaugų ar darbų poreikis sukuriamas dirbtinai.

Rekomendacijos:

1. Nustatyti poreikių formavimo tvarką, kuri tam tikrai kategorijai pirkimų nuo tam tikros pirkimų vertės numatytą prievolę motyvuotai pagrįsti pirkimo būtinumą. Galima naudoti, pvz., Viešojo pirkimo pagrindimo formą, kurioje iniciatoriai nurodytų pirkimo tikslą, alternatyvas (pvz., nieko nekeisti), palygintų kaštus ir pinigais išreikštą naudą, motyvuotai pagrįstų ankstesnę nei numatyta produkto nurašymą, tokiu būdu sukuriant prielaidas naujo produkto įsigijimui.

II. PIRKIMŲ PLANAVIMAS

Techninių specifikacijų parengimas – korupciniu požiūriu ypatingai pažeidžiama procedūra, galinti riboti konkurenciją (specifikacijos parengtos, pvz., vienam tiekėjui arba nustatyti pertekliniai reikalavimai, pirkimas suskaidytas į smulkesnes dalis, per trumpas pasiūlymų teikimo terminas ir pan.).

Rekomendacijos:

1. Parengtas technines specifikacijas derinti ne tik su suinteresuotais struktūriniais padaliniais, bet ir į komisiją kviešti specialistus, dalyvavusius inicijuojant pirkimą ir rengiant produkto specifikacijas.

2. Tam tikrais atvejais atlikti techninių specifikacijų vertinimą, pasitelkiant išorės specialistus.
3. Siekiant tinkamai planuoti pirkimams skirtas lėšas, įvertinti atitinkamo produkto rinkos kainą, atsižvelgti į panašių pirkimų planavimo patirtį.
4. Darbuotojai, atsakingi už techninių specifikacijų rengimą, neturėtų dalyvauti vertinant pasiūlymus.

III. PIRKIMŲ PROCEDŪRŲ ORGANIZAVIMAS IR ATLIKIMAS

Šis etapas apima prevencijos priemones, susijusias su pirkimų procedūrų organizavime ir atlikime dalyvaujančiais asmenimis, taip pat su viešojo pirkimo komisija.

Rekomendacijos:

1. Siekiant išvengti neteisėtos įtakos komisijos nariams, komisijos pirmininkui neturėtų būti pavaldžių daugiau kaip trečdalis komisijos narių.
2. Sukurti mechanizmą, kaip į komisijos darbą tam tikrais atvejais įtraukti išorės ekspertus.
3. Iškilus abejonėms dėl galimai pažeisto nešališkumo principo – taikyti komisijos nario nušalinimo ar nusišalinimo mechanizmą.
4. Praktikuoti komisijų narių rotacijos principą.
5. Pirkimų iniciatoriams, konsultantams, ekspertams ir kitiems, pirkimuose dalyvaujantiems asmenims, taikyti didesnius neformalius reputacijos, nešališkumo ir konfidencialumo reikalavimus.
6. Taikant kolegialų sprendimų priėmimą, išlaikyti asmeninę atsakomybę: sprendimo faktą fiksuoti raštu, nurodant kiekvieno dalyvavusio asmens pozicijos išraišką.
7. Komisijos darbo reglamente nustatyti, kad nariai savo poziciją turi išreikšti nedviprasmiškai, t. y. nesusilaikyti nuo sprendimo priėmimo.
8. Reguliariai (kartą per metus) dalyvavusiems tiekėjams pateikti anoniminės anketas dėl atsiliepimų apie komisijos ar konkrečių asmenų veiklą - tokių duomenų analizė leistų identifikuoti korupcinių aspektu rizikingesnius darbuotojus.
9. Sudaryti sąlygas visiems suinteresuotiems asmenims susipažinti su vieša pirkimų dokumentacija.
10. Maksimaliai išnaudoti galimybes viešuosius pirkimus vykdyti elektroninėje erdvėje per CPO, CPV IS. Tokių pirkimų apimtys turėtų viršyti Viešųjų pirkimų įstatyme rekomenduojamą lygį.
11. Tikrinti, ar nepiktnaudžiaujama ypatingos skubos pirkimais, ar jie nesukuriama dirbtinai.
12. Spręsti klausimą dėl tikslingumo svarbių itin didelės vertės pirkimų procedūrų fiksavimo vaizdo ir garso įrašymo priemonėmis.

IV. PIRKIMŲ PROCEDŪRŲ KONTROLĖ

Pirkimų procedūrų analizės bei kontrolės nebuvimas – vienas iš esminių korupcijos rizikos veiksnių.

Rekomendacijos:

1. Nuolat stebėti pirkimo efektyvumą, rezultatą siejant su išlaidomis.
2. Sekti, ar su Bendrove susiduriantys asmenys dėl pirkimų procedūrų neturi pagrįstų pretenzijų.
3. Kontroliuoti pristatytus produktus, kad jo techninės specifikacijos atitiktų skelbtosioms.
4. Siekiant išvengti iš anksto sutartos „pralaimėjimo“ kompensacijos, analizuoti pasikartojančius pirkimų dalyvius, paprastai dalyvaujančius stambiuose pirkimuose, kurie niekada nelaimi arba laimi labai retai.

5. Siekti atgalinio ryšio, t. y. išsiaiškinti ar dalyvavusieji pirkimų procedūrose neturi abejonių dėl Bendrovės personalo darbo.
6. Stebėti, ar vadovaujantys darbuotojai neviršija savo kompetencijos, nedaro spaudimo ir neignoruoja nustatytų taisyklių.
7. Teikti medžiagą Prevencijos skyriui patikrinti, kai paaiškėja bent vienas galimo neskaidrumo požymis: įsigytas produktas ypatingai didele, didesne nei rinkos kaina, pastoviai laimi tas pats tiekėjas, pernelyg dažnos skaičiavimo klaidos, pernelyg brangūs papildomi darbai, netenkina produkto ar paslaugų kokybė ir t. t.
8. Periodiškai (galbūt pasitelkiant išorės ekspertus) vertinti pirkimo komisijos darbą, pvz., ar nepiktnaudžiaujama skuba, išimtimis ir pan.
9. Sudaryti sąlygas su viešaisiais pirkimais susijusiems asmenims reguliariai dalyvauti antikorupcinio švietimo mokymuose.
10. Skatinti darbuotojus anonimiškai pateikti informaciją apie galimus piktnaudžiavimus, aplaidumą, interesų konfliktą ar korupciją.
11. Apsvarstyti galimybę įsteigti Pretenzijų nagrinėjimo komisiją iš Bendrovės darbuotojų, nesusijusių su nagrinėjama pretenzija.
12. Sistemingai lyginti įsigyjamus produktus ar paslaugas su analogiškais rinkoje.
13. Jei perkantysis padalinys nurodo objektyvius argumentus, kodėl jam netinka pasirinktas tiekėjas, pavesti Prevencijos skyriui įvertinti pirkimo medžiagą.
14. Siekti pareigų atskyrimo: atskirti poreikio pagrindimo, pirkimų procedūrų atlikimo, įsigyto produkto priėmimo bei sutarčių laikymosi funkcijas.
15. Sudaryti galimybę komisijos nariams naudotis išorinių ekspertų paslaugomis tais atvejais, kai iškyla pagrįstų abejonių dėl pirkimo skaidrumo ar pirkimas sulaukia visuomenės rezonansinio dėmesio.
16. Įdiegti Viešųjų pirkimų dalyvių etiško elgesio kodeksą: neprovokuoti, neimti dovanėlių, pranešti apie poveikį etc.

V. SUTARTINIŲ ĮSIPAREIGOJIMŲ VYKDYMO KONTROLĖ

Didžiausias dėmesys paprastai skiriamas viešųjų pirkimų procesui, o neretai padaliniai, siekiantys tik įsisavinti lėšas ir įsigyti prekes, nekontroliuoja, kokią vertę sukuria įsigytos prekės ar paslaugos. Dėl to aplaidžiai žiūrima į prekių, paslaugų ar darbų kokybę, terminų, bei kitų sutartyse numatytų sąlygų laikymąsi.

Rekomendacijos:

1. Svarstyti klausimą dėl sutarčių įgyvendinimo priežiūros komisijos įsteigimo, kuri kontroliuotų terminus, apmokėjimus, delspinigius, netesybas, įsigyto produkto atitikimą skelbtoms techninėms specifikacijoms ir t.t.
2. Stebėti sutarties keitimus, nustatyti sankcijas tiekėjui už smulkius sutarties keitimus.
2. Įsigyto produkto nurašymas prieš laiką turi būti pagrįstas.
3. Esant pakankamam pagrindui manyti, kad dalyviai pateikė iš anksto suderintus pasiūlymus, kartu su Prevencijos skyriumi spręsti klausimo dėl pirkimo medžiagos perdavimo teisėsaugos institucijomis tikslingumą.
